

**ПРОБЛЕМАТИКА ДОКАЗУВАННЯ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 140 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ,
НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ****THE ISSUES OF PROVING THE CORPUS DELICTI OF A CRIMINAL OFFENSE
UNDER ARTICLE 140 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE AT THE STAGE
OF PRE-TRIAL INVESTIGATION**

**Павлюк П.П., державний експерт експертної групи
з питань суміжних з правосуддям правових інститутів
Директорату правосуддя та кримінальної юстиції
Міністерство юстиції України**

Кримінальне правопорушення, передбачене статтею 140 Кримінального кодексу України (далі – КК України), все частіше стає предметом досліджень у працях вітчизняних науковців. Утім, останні, в більшості зосереджують увагу на проблемних аспектах правозастосування статті 140 КК України з позиції кримінального права, в той час як проблеми доказування складу кримінального правопорушення, передбаченого зазначеною вище статтею, залишаються недостатньо висвітленими та вивченими, що й зумовило необхідність проведення наукового аналізу цієї проблематики.

Стаття присвячена дослідженню ефективності проведення досудового розслідування вчинених кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачено статтею 140 КК України.

Констатовано, що протягом останніх п'яти років кількість зареєстрованих правопорушень за ст. 140 КК України значно перевищує кількість кримінальних правопорушень, за якими провадження за результатами досудового розслідування направлені до суду.

Встановлено, що запит осіб, постраждалих від неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, на швидке, повне та неупереджене розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності медичного або фармацевтичного працівника – високий, і з кожним роком лише зростає, в той час як показник кількості розслідуваних кримінальних правопорушень за ст. 140 КК України залишає бажати кращого.

З'ясовано, що слідчі органів Національної поліції України, які уповноважені на здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 140 КК України, на сьогоднішній день не справляються з великою кількістю заяв про вчинені правопорушення, передбачені ст. 140 КК України, від постраждалих пацієнтів.

Наведено перелік негативних явищ, що є неминучими наслідками слабкого рівня забезпечення кримінально-правової охорони права пацієнтів на професійну та якісну медичну допомогу.

Доведено потребу подальшого з'ясування суб'єктивних і об'єктивних причин наявної, вочевидь, катастрофічної ситуації, що склалася навколо низького кількісного показника розслідуваних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 140 КК України.

Обґрунтовано необхідність здійснення подальшого комплексного вивчення проблем доказування складу кримінального правопорушення за ст. 140 КК України під час здійснення досудового розслідування, а також пошуку шляхів їх розв'язання.

Ключові слова: професійні обов'язки, медичний працівник, фармацевтичний працівник, доказування, досудове розслідування.

The criminal offence under Article 140 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the CC of Ukraine) is increasingly becoming the subject of research in the works of domestic scientists. However, the latter mostly focus on problematic aspects of law enforcement of Article 140 of the CC of Ukraine from the standpoint of criminal law, while the problems of proving the crime of the above article remain insufficiently covered and studied. This leads to the need to analyze this issue scientifically.

This article is devoted to the study of the effectiveness of pre-trial investigation of criminal offenses, the responsibility for which is established by Article 140 of the CC of Ukraine.

It has been found that during the last five years the number of registered criminal offenses under Article 140 of the CC of Ukraine is significantly higher than the number of criminal offenses for which the results of the pre-trial investigation had been sent to court.

It has been established that the demand for prompt, full and impartial investigation and criminal prosecution of medical or pharmaceutical workers by victims of improper performance of professional duties is high, and is only growing every year, while the number of investigated criminal offenses under Article 140 of the CC of Ukraine leaves much to be desired.

It has been found that the investigative bodies of the National Police of Ukraine, which are authorized to conduct a pre-trial investigation of criminal offences under Article 140 of the CC of Ukraine, are currently unable to cope with the large number of allegations of offenses under Article 140 of the CC of Ukraine from the affected patients.

A list of negative phenomena, which are the inevitable consequences of the weak level of criminal law protection of patients' rights to professional and quality medical care, is given.

The article proves the necessity of further clarification and investigation of subjective and objective reasons for the obviously catastrophic situation around the low quantity of criminal offences under Article 140 of the CC of Ukraine.

The article substantiates the need for further comprehensive study of problems of proving the corpus delicti of criminal offences under Article 140 of the CC of Ukraine in the pre-trial investigation, as well as the need for the search for their solutions.

Key words: professional responsibilities, medical worker, pharmaceutical worker, proving, pre-trial investigation.

Метою статті є висвітлення наявності проблем доказування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником на стадії досудового розслідування, які потребують дослідження та розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Стаття 3 Конституції України встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ч. 1 ст. 49 Конституції України) [1].

Слід наголосити, що мова йдеться саме про якісну медичну допомогу. Це регламентують норми як національних нормативно-правових актів, так і міжнародних, у тому числі:

– Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Основи) передбачає, що медична допомога – діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами (ч. 1 ст. 3) [2]. Кожний грома-

дянин України має право на охорону здоров'я, що, в тому числі, передбачає кваліфіковану медичну та реабілітаційну допомогу (п. «д» ч. 1 ст. 6 Основ) [2].

– Закон України «Про захист прав споживачів» встановлює право споживача на належну якість продукції та обслуговування (п. 2 ч. 1 ст. 4) [3]. Відповідно до ч. 1 ст. 6 цього закону продавець (виробник, виконавець) зобов'язаний передати споживачеві продукцію належної якості, а також надати інформацію про цю продукцію. Продавець (виробник, виконавець) на вимогу споживача зобов'язаний надати йому документи, які підтверджують належну якість продукції (ч. 2 ст. 6) [3].

– Клятва лікаря вимагає від лікарів видавати усі знання, сили та вміння справи охорони і поліпшення здоров'я людини (п. 1 ч. 1) [4].

– Європейська хартія прав пацієнтів закріплює право на допомогу, яка відповідає прийнятним стандартам якості, а також право на отримання медичної допомоги, що відповідає стандартам високого ступеня безпеки (ст. 8, ст. 9) [5].

Перелічені вище права пацієнтів охороняються законом, а їх порушення тягне за собою юридичну відповідальність. Правова охорона прав пацієнтів в Україні здійснюється, в тому числі, шляхом встановлення дисциплінарної, адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності для правопорушників.

Загальновідомо, що за найбільш суспільно небезпечні діяння встановлюється кримінальна відповідальність. До таких діянь чинний КК України відносить і неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. Відповідно до ч. 1 ст. 140 КК України невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого, карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки неповнолітньому, карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (ч. 2 ст. 140 КК України) [6].

Однак, закріплення вказаної норми на законодавчому рівні лише створює передумову для можливого захисту порушених прав пацієнта та підставу для притягнення правопорушника до кримінальної відповідальності за вчинене правопорушення, передбачене ст. 140 КК України. Реальне ж забезпечення прав пацієнта відбувається під час здійснення захисту ним своїх прав, в процесі правозастосування.

Для того, щоб зрозуміти, наскільки високим в Україні є захист прав пацієнтів, потерпілих від неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, пропонуємо звернутися до статистичних даних. У рамках цього дослідження на підставі норм Закону України «Про доступ до публічної інформації» нами було зроблено інформаційний запит до Офісу Генерального прокурора України, за результатами розгляду якого було отримано відомості щодо кількості зареєстрованих упродовж 2017-2021 років кримінальних правопорушень за ст. 140 КК України (неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником) та результати їх досудового розслідування у розрізі областей України (за даними звітів за формою № 1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення»), зокрема про те, що:

– у 2017 році зареєстровано 959 кримінальних правопорушень; кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито на підставі п.п. 1, 2, 4, 6, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК

України – 234; обліковано – 725; кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду – 2.

– у 2018 році зареєстровано 906 кримінальних правопорушень; кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито на підставі п.п. 1, 2, 4, 6, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України – 251; обліковано – 655; кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду – 3.

– у 2019 році зареєстровано 965 кримінальних правопорушень; кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито на підставі п.п. 1, 2, 4, 6, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України – 296; обліковано – 669; кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду – 1;

– у 2020 році зареєстровано 966 кримінальних правопорушень; кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито (у т.ч. на підставі п.п. 1, 2, 4, 6, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України) – 313; обліковано – 654; кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду – 2;

– у 2021 році зареєстровано 876 кримінальних правопорушень; кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито на підставі п.п. 1, 2, 4, 6, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України – 310; обліковано – 566; кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду – 0 [7].

Як бачимо, кількість зареєстрованих заяв про вчинене кримінальне правопорушення за ст. 140 КК України щороку зростає, в той час як результати та ефективність проведення по ним досудових розслідувань, залишають бажати кращого: лише поодинокі справи направляються до суду, а іноді – жодна.

Принагідно нагадаємо, що досудове провадження займає значну частину всього кримінального судочинства. Саме на цій стадії проводяться всі слідчі (розшукові) та / або негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на доказування в кожному окремому випадку відсутності складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 140 КК України, чи його наявності, що дає підставу прокурору направити кримінальне провадження до суду.

Актуальні статистичні дані свідчать, що після того, як відомості про вчинене кримінальне правопорушення за ст. 140 КК України вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань, досудове розслідування або здійснюється неефективно, або не здійснюється взагалі. Стає очевидним, що на стадії досудового розслідування розглядуваної категорії справ у слідчих виникають труднощі під час збору доказів, що унеможливають виконання ними своїх службових обов'язків ефективно. Відбувається так з об'єктивних чи суб'єктивних причин – невідомо. Так чи інакше, але в результаті маємо ситуацію, коли органи досудового розслідування, що зобов'язані застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування, з навантаженням по розслідуванню кримінальних правопорушень за ст. 140 КК України не справляються. Як наслідок, у потерпілих пацієнтів залишається все менше шансів на те, що швидке, повне та неупереджене розслідування кримінального правопорушення, вчиненого щодо них, буде їм забезпечено, як це гарантовано ч. 1 ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України [8].

На те, що українські пацієнти практично незахищені з юридичної точки зору, звертають увагу і юристи, і науковці.

На помітне зменшення кількості проваджень за ст. 140 КК України, переданих до суду протягом 2014-2018 років, порівняно з 2013 роком, звернули увагу Н.О. Гуторова і В.М. Пашков. Науковці пояснюють це, в тому числі, недоліками в організації судово-медичної експертизи, а також непрофесіоналізмом слідчих і прокурорів, які обійняли ці посади після масового звільнення осіб, які мали значний досвід роботи [9].

Про існування невирішених проблем, які виникають на стадії досудового розслідування під час збирання

доказів у кримінальних провадженнях щодо неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, зазначав у своїй праці В. В. Топчій [10].

Президент всеукраїнської благодійної організації «Рада захисту прав та безпеки пацієнтів», експерт з питань захисту прав пацієнтів Віктор Сердюк заявляє, що в Україні майже неможливо довести провину лікаря і притягти його до відповідальності [11].

Доктор медичних наук, професор М. Є. Поліщук вважає, що наразі в Україні недостатньо правових засад, щоб покарати недбалих лікарів, а серед медиків, до того ж, поширена кругова порука – відтак хворому важко довести, що людина у білому халаті некваліфіковано його лікувала. Він також констатує, що сьогодні притягнути медика до відповідальності практично неможливо [12].

Те, що статистика результатів досудового розслідування кримінальних правопорушень за ст. 140 КК України не змінюється в бік покращення, лише підтверджує те, що наведені тези залишаються актуальними і сьогодні.

Отже, проведення дослідження у напрямку з'ясування суб'єктивних і об'єктивних причин, які впливають на ситуацію, що склалася навколо низького кількісного показника розслідуваних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 140 КК України, є нагальним питанням сьогодення. В іншому випадку ризикуємо отримати негативні суспільно-небезпечні наслідки:

– нежиттєздатність превентивної функції покарання (Важливо, щоб винні особи були притягнуті до відповідальності за вчинене правопорушення. Втім, покарання має на меті не лише кару, виправлення засуджених, а й запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень, як засудженими, так і іншими особами. Відсутність позитивної динаміки у розслідуванні кримінальних

правопорушень, передбачених ст. 140 КК України, явно не стимулюватиме медичних і фармацевтичних працівників слідувати високим стандартам якості виконання своїх професійних обов'язків.);

– зростання латентної злочинності серед медичних і фармацевтичних працівників (У цій статті ми використовуємо офіційні статистичні дані. Однак, завжди є процент кримінальних правопорушень, про які ми ніколи не дізнаємося, оскільки потерпілі не звертаються з відповідними заявами до правоохоронних органів. Це відбувається з різних причин. Стабільно негативна статистика результатів ефективності розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 140 КК України, на нашу думку, загрожує і тим, що пацієнти все рідше будуть повідомляти органи досудового розслідування про вчинені щодо них кримінальні правопорушення за ст. 140 КК України, адже ймовірність того, що кримінальне провадження за ст. 140 КК України буде направлено до суду, – мізерна.), та інші.

Висновки. Завдання кримінального провадження, яке полягає у захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, сьогодні не в повній мірі реалізується щодо потерпілих у кримінальних провадженнях за статтею 140 КК України. Труднощі з доказуванням складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 140 КК України, виникають уже на стадії досудового розслідування. На наше переконання, саме комплексне наукове дослідження проблем, з якими стикаються слідчі під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 140 КК України, стане передумовою для пошуку шляхів розв'язання описаних вище проблем і подальшого удосконалення кримінального процесуального законодавства та інших нормативно-правих актів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ / *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ / *Голос України*. 1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
4. Про Клятву лікаря: Указ Президента України від 15.06.1992 № 349 / *Збірник указів Президента*. 1992. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349/92#Text>.
5. Європейська хартія прав пацієнтів від 15.11.2022. URL: <https://phc.org.ua/sites/default/files/uploads/files/hartia.pdf>.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ / *Офіційний вісник України*. 2001. № 21. Ст. 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
7. Відомості щодо кількості зареєстрованих упродовж 2017-2021 років кримінальних правопорушень за ст. 140 КК України (неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником) та результати їх досудового розслідування у розрізі областей України (за даними звітів за формою № 1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення»): Офіс Генерального прокурора. / Відповідь на запит на публічну інформацію від 13.05.2022 № 27/3-500 вих-22 (дата звернення: 08.05.2022).
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VІ / *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
9. Гуторова Н.О., Пашков В.М. Відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків лікарем під час ведення половів, що спричинило тяжкі наслідки (аналіз судової практики). *Медичне право*. 2019. № 2 (24). С. 9–25. DOI: <https://doi.org/10.25040/medicallaw2019.02.009>.
10. Топчій В.В. Напрями вдосконалення розслідування злочинів у медичній сфері. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2020. № 60. С. 186–190. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-3322/2020.60.41>.
11. Безпека пацієнтів в лікарнях України. *Круелий стіл*. Київ, 2019. URL: <https://press.unian.ua/press/10439748-ekspert-poyasniv-chomu-v-ukrajini-mayzhe-nemozhливо-dovesti-provinu-likarya-i-prityagti-yogo-do-vidpovidalnosti-foto-video.html>.
12. Недбалість лікарів щодня вбиває 6-7 українців, а спитати ні з кого. URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2009/04/8/17473/>.